

psykologiska svårighet, emedan endast bättringen uttrycker en praktisk själsverksamhet, ångern ett passivt själstillstånd, en affekt, och tron, både såsom visshet om syndaförlåtelse och om befelse från syndens makt, ett vetande. Det torde vara denna psykologiska grund, som medverkat dertill, att äldre teologer och med dem Hr I. uppställt ordningen: ånger, tro, bättring. Såsom förklaring till den gradvisa utveckling, Hr Granfelt lärer, torde man få antaga, att enligt hans åsigt i boten ångern mer och mer ger rum för bättringen, i tron det förnämnda momentet mer och mer öfvergår i det senare. Vi tillägga, att Herr Granfelt icke förnekar den af Hr I. yrkade förberedande bättringens (den af lagen verkande ångerns) empiriska förekommande i omvändelsen; han bestrider blott dess nödvändighet i annan form än den, att Kristus är lagen, och således under förutsättning af tron.

Vi vilja ingalunda inledas i någon polemik i ämnet. Men då vid anmälandet af Herr Ingmans motskrift yttrade, att han i fråga om sin åsigts enlighet med kyrkoläran kunnat citera katechesen, böra vi icke heller nu dölja vår öfvertygelse, att Hr Granfelts motbevisning i denna del icke synes oss lyckad. Ty Hr I. lärer icke, så vidt vi förstå, att människan kommer till ånger af egen kraft, utan att den af den Helige Ande verkas, men genom lagen. Lärans rättighet i och för sig lemna vi derhän, erkännande både värdet af den öppenhet, hvarmed Hr Granfelt framställer sin egen åsigts förhållande till bekännelseskriterierna, och den upplysta humanitet, som i hans uppfattning ger sig tillkänna. Är Hr Ingmans lära om den föregående bättringen öfverhufvud kyrkofast, så blir det väl svårt att föreskrifva, hvar och när denna bättring skall upphöra, för att gifva rum åt tron.

Vi få tillråda hvar och en, som intresserar sig för en klar utredning af frågan, att göra sig bekant med Hr Granfelts skrift, hvilken efter vår tanke i framställning och stil har ett afgjordt företräde framför hans tidigare skrifter i ämnet.

J. V. S.

22 INHEMSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 8, augusti 1857

ÖFVERSIGT AF VETENSKAPS-SOCIETETENS FÖRHANDLINGAR 1856-1857.
H:FORS 1857.

Närvarande häfte, det fjerde i ordningen, utmärker sig genom ett ganska omväxlande innehåll, hvaribland äfven flera uppsatser och notiser, som röra eget lands förhållanden. För vår del skulle vi på sistnämnda omständighet fästa serdeles vikt, emedan Öfversigterna väl hufvudsakligast hafva att motse läsare bland de litterärt bildade i eget land. Med hänseende härtill bör man tacksamt erkänna de medlemmars af Societeten omtanke för läsarena, hvilka i sina meddelanden, äfven då de röra allmänna vetenskapliga ämnen, tala såsom till en blandad publik, af hvilken icke få hafva behof af upplysningar, som för specialforskaren i ämnet äro öfverflödiga. Vi föreställa oss, att denna uppmärksamhet är välkommen äfven vid Societetens sammanträden, då ämnet oftast måste vara mer eller mindre obekant för flertalet af ledamöterna, bland hvilka endast få finnas, som specielt sysselsätta sig med samma eller ens närbeslägtade vetenskaper. En afhandling till Akterna och ett meddelande vid ett sammanträde eller till en större allmänhet äro skilda saker. Det är oändligen angenämt, att i andra

länders likartade meddelanden finna äfven vetenskapens utmärktaste – kanske företrädesvis just dessa – börja med ett: »Det är bekant» eller »Man känner», och under denna inledning med en klarhet och enkelhet, hvaraf endast de stora i facket äro mäktiga, lära åhöraren eller läsaren, hvad han ingalunda känner eller har sig bekant, men hvad han med glädje lär sig känna under en så artig och human mästares ledning. Vi vilja hvarken med exempel för eller mot stöta någon af de ärade herrar, hvilkas meddelanden och uppsatser bilda Öfversigtens innehåll. Man kan mot det anförda anmärka, att hvarje meddelande sålunda skulle blifva en repetitionskurs i vetenskapens elementer. Men vi skulle tro, att det icke är så svårt att häri träffa det rätta måttet. Man är visserligen föga uppbygd af en lång relation om alla möjliga minutiösa iakttagelser och antiqverade förslagsmeningar i ett ämne, isynnerhet om derpå icke följer ens någon kort och klar framställning och kritik öfver det nyaste i frågan. Men om sjelfva frågan, hvarom handlas, enkelt framlägges, om dertill fogas en gruppering af de olika åsigterna i densamma, och sist meddelandets hufvudsak får sitt tillbörliga utrymme jemte någon ledning för bedömandet af den nya upptäckstens eller åsigtens värde, så har åhöraren och läsaren att tacka framställarens insigter och möda för ett vetande, som eljest kanske aldrig skulle fallit honom till del. Den visa måttan i, hvad som egnas åt den i saken olärda, finner framställaren, i den mon han sjelf beherrsakar sin vetenskap.

BIDRAG TILL FINLANDS NATURKÄNNEDOM, ETNOGRAFI OCH STATISTIK, UTGIFNA AF FINSKA VETENSKAPSSOCIETETEN. H. 1. H:FORS 1857.

Denna skrift utgör, som titeln visar, första häftet af en helt ny genom Vetenskapssocietetens försorg utkommande samling. Det har till specialtitel: *Mineralogischer Wegweiser durch Finnland*, bearbetet von H. J. Holmberg. Innehållet är en efter län och socknar i landet ordnad uppgift på de å hvarje ort förekommande mineralier, med anmärkande af varierande former, färg o. s. v. Särskildt nämnda äro naturligtvis grufvor och kalkbrott, och äfven oftast i dem funna mineralier särskildt uppräknade. Ett alfabetiskt register hänvisar till alla de skilda ställen, på hvilka det ena och andra mineralet blifvit funnet. Silfver söker läsaren i registret förgräfvess; men guldets skyldrar der med sin lockande glans, ehuru denna vid närmare efterseende får sökas i några små korn. Äfven jernfattigdomen lyser tydligt fram ur registret, och det är beklagligen den, som är landsfattigdomens hörnsten. Ett annat register hänvisar till de i skriften nämnda orterna.

Man finner af det hela, huru litet landet är geognostiskt undersökt – ty vi förutsätta, att Herr H. begagnat alla tillgängliga källor. – Wasa och S:t Michels län t. ex. gifva knappt ämne för 40 rader – och dessa registerrader. Äfven för de bäst kända, Nylands och Åbo län, är den mesta kunskapen samlad på några få spridda punkter. Och det är här icke fråga om egentlig geognostisk kännedom, utan blott om första elementerna dertill i mineralkunskapen. Vi erinra derom, att dock en Mineralogi för Finland förut finnes af A. Nordenskiöld.

HISTORISKA UPPLYSNINGAR OM RELIGIÖSA RÖRELSENA I FINLAND, I
ÄLDRE OCH SENARE TIDER, AF MATTH. AKIANDER. D. 1. H:FORS 1857.

Arbetet är i främsta rummet en samling af urkunder, rörande sekteris-
men i landet, och lofvar en omfattning vida öfver, hvad som vanligen
utgår från den inhemska bokpressen. De aftryckta handlingarna äro af
utgifvaren ordnade, och deras meddelande afbrytes af korta historiska
öfversigter angående de religiösa rörelser, hvilkas art och fortgång och
10 hufvudsakligen behandling från den rådande kyrkans sida sjelfva
handlingarne närmare upplysa, samt af biografiska notiser rörande de
personer, hvilka framstå såsom sekternas ledare. Utgifvaren har, såsom
kändt är, på handlingarnes samlande och ordnande användt mångårig
trägen flit. Redaktionen har äfven fordrat särskild omsorg, emedan
Utg. icke aftryckt handlingarne i deras ursprungliga drägt, utan med
nu bruklig ortografi; såsom enligt hans uppgift äfven uttryck och
skriftsätt här och der undergått för ett rätt ordförstånd nödiga ändring-
ar. För vår del kunna vi endast gilla detta, då man redan har med
diplomatisk noggrannhet tryckta urkunder nog, för behofvet af kän-
20 nedom om äldre tiders Svenska språkbruk, och då språkbrukets
bibehållande gör dylika handlingar oläsbara för den större bildade
allmänheten. Endast hvad de införda Finska handlingarne angår, hade
det kunnat ega sitt intresse att se, huru Finskan i enskilda skrifter skrefs
1750, isynnerhet af personer ur de bildade samhällsklasserna. I denna
del förekomma t. ex. Finska skrivelser af en kapten Gisselkors och
friherrinna Siegroth.

Första afdelningen under titeln »Svärmeri» handlar om en halffänig
prest Ulstadius' och några anhängares läror (år 1682 ff.). Den andra
under rubriken »Separatism» om några fromma och beskedliga men-
niskors i mellersta Österbotten lärosatser och delvisa utträde ur
30 statskyrkan (1734—68) Till den senare afdelningen ensam höra nära 80
meddelade dokumenter. De flesta af dem äro enligt Utgifvarens
tillkännagifvande samlade af docenten Alcenius, en bland de många
hoppfulla män, universitetet och den forsterländska vetenskapen under
senaste decenniets lopp förlorat.

Ref. bekänner, att han med ganska mycket intresse genomläsit en
stor del af de till senare afdelningen hörande handlingarne. Separatis-
ternas hufvudthes var, att presterna voro dåliga och församlingen
ogudaktig, hvarföre de icke ville höra på de förras predikan eller af
dem emottaga sakramentet och vidare skydde bådadera för det dåliga
40 sällskapets skuld. Detta var hufvudsak, ehuru visserligen en del af dem
äfven hade sina egna tankar om tiden för dopet och formen för
nattvardens begående. Dessa höllo sig i båda afseende till Skriften
och till den första församlingens bruk. Och säkert är, att deras åsigter häri
åtminstone icke ur Skriften kunde eller kunna vederläggas. I fråga om
presterna och predikan, tro vi också, att sekten allt ännu fortlefver i
50 nog talrika anhängare, hvilka blott icke ega de ifrågavarande sekteris-
ternas samvetsömhet och mod, utan låta udda vara jemnt. Utgifvaren
uttrycker i företalet sin glädje deröfver, att få sekterister i vårt land
uppträdt af egennyttiga afsigter. Om deras fördömare deremot torde
man kunna antaga, att många varit mindre nitiska i lärornas utrotan-
de, om de icke hört till *beati possidentes*.

Såsom sektens ledare framstå utom nämnde Gisselkors tvenne med
namnet Eriksson, söner till en pastor i Kelviå. Anhängarena bestodo
för öfrigt mest af fattigt bondfolk och handtverkare. En och annan af
dem synes på egen hand kommit till samma satser. Med blott ett enda

undantag, såvidt Ref. funnit, voro de i sitt lefverne oförvitliga och i sin tro allvarliga människor. Ömkligt är det att läsa, huru bland dem en landbonde och hans hustru, gamla sjukliga personer, i sju års tid höllos fängslade och slutligen frigåfvos, orklösa, utan bergning, men orubba- de i sin tro. Bland det presterskap, som jemte Konsistorium sysslade med kättarenas omävändande och kätteriets utrotande, visar sig en kapellan i Laihela, Reinius, en ädelsinnad, gudfruktig, fördomsfri och kärleksfull man. Han är derföre också på vägen, att sjelf förklaras för kättare, och ehuru Hofrätten in amplissima forma frikänner honom, undgår han icke sin skrapa af Konsistorium. Eget är det eljest att finna, huru slängd i teologin Hofrätten är, och huru lagfaret Konsistorium. Denna lagfarenhet går så långt, att Konsistorium 1725 utan vidare dömer en svärmare, Forss, till landsflykt. 10

FÖRSLAG TILL SVENSK PSALMBOK FÖR DE EV. LUTHERSKA FÖRSAM- LINGARNE I STORFURSTENDÖMET FINLAND. H:FORS 1857.

Anmälan af denna bok är fullkomligt öfverflödig, då den redan är känd och eges öfver stad och land. Icke heller kan här blifva någon fråga om en granskning af densamma, emedan detta vid en sådan skrift är ett arbete för sig. Vi böra dock icke lämpligen i vårt blad lemna onämndt ett verk, lika betydelsefullt genom sin bestämmelse, som genom det ovanliga, att en skald sådan som Runeberg åt dess bearbetande egnat sin förmåga. 20

Psalmbokskomiténs företal redogör för de grunder, som vid bear- betningen blifvit följda. I enlighet med dem är antalet af psalmer, som icke finnas i den gamla psalmboken jemförelsevis ringa, och äfven bland dessa äro flera, om vi förstätt rätt, bearbetningar af äldre (Tyska?) psalmer, hvilka icke förut varit i Svenska psalmboken intagna. Vid de gamla Svenska psalmernas bearbetande har åter författaren icke sällan följt den Wallinska s. k. Nya Svenska Psalmboken. Allt detta vittnar, med hvilken synnerlig omtanka i bibehållandet af det häfdvunna denna nya bok blifvit utarbetad. Sådane allmänna andakts- böcker hafva det alltid med sig, att de skola tillfredsställa människor på alla särskilda grader af bildning; och medan eljest folklitteraturen skiljer sig från de bildades litteratur, äfven denna olika nyanserad, skall en psalmbok och en handbok för de kyrkliga ceremonierna gälla för alla. Billigt är, att, då så förhåller sig, vid sådane böckers författande mesta afseende göres på flertalets fordringar, äfven derföre att bland detta flertal det religiösa medvetandet kan finna sig obehagligt berördt af sådant, som den mera bildade anser tillhöra en upplyst insigt och en sann estetisk smak, medan den bildade lättare kan sätta sig öfver förekommande kruditeter i innehåll och form. Likväl vore det absurdt, om det icke skulle tillåtas de mera bildade i hvarje land, att äfven i fråga om den religiösa kulten uppfylla sitt åliggande och sträfva att höja de mindre bildade till renare insigt och smak. 30 40

Det är eljest en anmärkningsvärd omständighet inom Lutherska kyrkan, att numera inga psalmdiktare uppstå, dertill förda ensamt af sin andas kallelse, uppstå nemligen med den öfvervägande kraft och talang, att deras dikter skulle utan vidare göra sig gällande i försam- lingen. Hvarje läsare finner, huru många skilda författare från skilda tider genom originaler och öfversättningar bidragit till den gamla Svenska psalmboken. Man skulle nu tycka, att på det halfannat sekel, som sedan dess antagande förflutit, nya psalmer till urval hade bort 50

träda i dagen. Också hafva ganska många Svenska skalder försökt sig äfven i psalmdiktning. Men med undantag af de Wallin'ska psalmerna hafva icke några af dessa försök slagit an så, att en allmänare önskan för deras begagnande vid gudstjensten skulle höjt sig. Att eljest denna vore den rätta vägen för tillvägbringandet af en psalmbok, lider intet tvifvel. Den berömde Preussiska professorn och ministern Savigny har, som bekant, velat bevisa, att vår tid icke eger någon kallelse till lagstiftning. Man kunde säkert med mera skäl påstå, att inom hvarje kyrka tiden för dess första uppträdande är den egentliga för diktandet af religiösa sånger, emedan då det ena vilkoret för deras framgång, en stark religiös anda, är för handen i församlingen och hos diktaren; ehuru det måste hända, att då mången sådan diktare uppträder, som saknar det andra hufvudvilkoret, den poetiska kallelsen. En senare tid kan nu och då bringa den poetiska inspirationen; om den religiösa blir det fråga. Man kan dock förmoda, att då engång kritiker öfver närvarande psalmboksförslag låta höra sig, det icke ens blir den senare, som efterfrågas, utan den nyktra bokstafstron och den af bekännelse-skrifterna kringgårdade dogmatiska läran.

Bedröfligen är för Finland en god Svensk psalmbok blott det ringa fåtalets vinning. Den stora församlingen i landet är den Finska, och dess gällande psalmbok är med högst få vackra undantag i ett vida sämre skick än den gamla Svenska. Orsaken är naturlig. Hvarifrån skulle väl ett folk, som i allmänhet ingen litteratur eger, få en religiös och kyrklig litteratur. Dess psalmbok är lika litet sjelfvald, som dess kristendom och dess lutherdom. När det fick befallning att sjunga sina psalmer, öfversattes ordalydelsen af de Svenska psalmerna nödtorftigt till dess språk, och om poesi och poetisk form kunde dervid ingen fråga uppstå. Också äro de för det mesta så osmakliga sammansättningar, som något halfrimmeri vara kan. Hungern är ett pockande behof, och den lärer nödtvunget magen att fördraga tallbark. Menniskans religiösa behof är än mera tvingande; och mensklighetens historia visar, med huru mångahanda spis det i brist på bättre låtit stilla sig. Det är derföre icke förunderligt, att äfven den Finska psalmboken, så bristfällig den än är, blifvit dem, som intet annat val haft, en kär sällskapare, så att man om hvarje tillkommande förbättrad upplaga väl kan få skäl säga, att det vore väl, om den blefve tolk för ett lika mått from andakt som den dåliga gamla. Men det är också afgjort, att den försvinnande andakten ingalunda fasthållas af den dåliga formen. Likväl ger den bättre formen endast då löftet, att lifvande återverka på andan, om den från början af någon lifgifvande anda uppbares, d. ä. om den är uttryck af ett förhandenvarande behof. Och föga nog lärer man kunna antaga, att i Finska församlingen behofvet af en förbättrad psalmbok förefinnes. Församlingen lider af det ena grundfelet hos hela folket, att det är ett folk af idel bönder. Det har icke såsom andra folk i verlden ibland sig ett bråk af mera bildade, än den stora massan, hos hvilken bråkdel bildnings lust och behof kunde uttala sig. Finska psalmboken är derföre icke heller, såsom hvad den religiösa kulten hos andra nationer tillhör, något för bildade och obildade eller mer och mindre bildade gemensamt. Dess allmänhet är den homogena råa massan. Huru vill man väl tänka sig, att det skall tillgå, för att bland den behofvet af nya kulturmedel skall kunna uppstå?

Man hör väl nu och då en klagan öfver Finlands inbyggares itudelning i tvenne skilda folk, och äfven den mest tanklösa har en aning om, att det för den Finska delen, som bland sig icke räknar någon bildad klass, måste blifva en svår sak, att komma till någon

kultur. Men huru dermed förhåller sig i det speciela, derpå har just ingen reda. Psalmbokshistorien är nu ett sådant specielt fall. Då den nya profpsalmboken antages till begagnande i städernas Svenska församlingar, som otvifvelaktigt kommer att ske, är de bildades i landet behof i denna väg uppfylldt. De mindre bildade i dessa församlingar följa med och lära sig småningom att skatta den nya formens företräden. Äfven de Svenska landtförsamlingarne hafva fritt val och kunna med tiden tillegna sig det bättre. Men de Finska församlingarne stå helt och hållet utom denna rörelse. Det halfva dussin herrar och halfherrar, som tillfälligtvis för längre eller kortare tid tillhör en sådan församling, och som kanske hyser en önskan, att få en psalmbok sådan som den nya Svenska, har föga att betyda mot de ofta flere tusen, som icke veta, hvad en bättre psalmbok är, och ingen aning hafva om behofvet af en sådan. Deras intresse för en reform måste också vid anblicken af den stora mängdens belåtenhet i det gamla vara svagt, desto svagare då de enskildt och i sitt hus kunna begagna den Svenska psalmboken. I en Svensk landtförsamling, kan man tänka sig, att den nya boken småningom gör sig känd utom kyrkan, att den begagnas här och der i hemmen och vid barnauppfostran, samt att sålunda efterhand önskingar vakna, att se den införd äfven vid allmänna gudstjensten. Intet hindrar den, som hyser denna önskan, att äfven i kyrkan för sin del följa med den nya psalmbokens ord. Stadsförsamlingarnes exempel verkar äfven till efterföljd. Men för de Finska församlingarne finnes intet af allt detta. Att en Svensk profpsalmbok varit den första omsorgen, och att en sådan nu finnes, visar tillräckligt hvar och när behofvet af reform kan uppstå. Dess tillvaro är uttrycket för ett sådant behof, och den kan derföre vara en frukt af församlingens anda. Men hur behofvet af en ny form skall vakna och göra sig gällande i den Finska församlingen, och huru en ny psalmbok bland den skall kunna framträda, som bär stämpeln af den rådande religiösa andan, detta är, hvad ingen menniska lärer kunna begripa.

Vi sluta med att här sammanställa ett par exempel på psalmbearbetningar ur den nya profpsalmboken, nya Svenska psalmboken och ur Stagnelii dikter. Sammanställningen visar, med hvilken aktsamhet bearbetningen i profpsalmboken skett. Tidningsbladen hafva förekommit oss i anförande af prof på nya psalmer, och ingen af våra läsare torde numera sakna sjelfva psalmboken.

Profpsalmboken.

Vak upp min själ, gif ära
Din Gud och Fader kära,
Han, som allt godt oss gifver,
En väktare oss blifver.

I natt, fast mörker rådde,
Mig ingen skada nådde,
Mig djefvulen begärde,
Men Gud mig ro beskärde.

Ja Fader, då hans qvälja
Mig ville och uppsvälja,
Sof i ditt sköt jag tryggad,
Af Dig mildt öfverskyggad.

Mitt barn, Du sade, hvila,
Ho kan dig öfverila,
Sof väl förutan våda,
Dagsljuset skall du skåda.

Ditt ord Du fyllas låter,
Jag skådar solen åter;
Från nöd Du mig befriat,
Ditt skygd har mig förnyat.

10

Du vill nu offer taga,
Låt Dig min gärd behaga;
Den rökelse jag gifver
Min bön och låfsång blifver.

Försmå ej det jag beder,
Du ser i hjertat neder
Och vet, att jag kan lofva
Åt Dig ej bättre gåfva.

20

Thy ville du fullända
Ditt verk på mig och sända
Den, som mig alla dagar
Beskärmar och ledsagar.

Nya Sv. Psalmboken.

Vak upp min själ! Gif ära
Din Gud och Fader kära:
Han, som allt godt oss gifver,
En väktare oss blifver.

30

Jag trygg mig nederlade;
Ty vård han om mig hade;
Mig mörksens makt begärde,
Men Gud mig ro beskärde.

Ja Fader, hvad kan qvälja
Den, Du till barn täcks välja?
Han, tryggad i Ditt sköte,
Förbidar dagens möte.

40

»Mitt barn», du sade, »hvila!
Ho kan dig öfverila?
Sof väl förutan våda!
Dagsljuset skall du skåda.»

Och nu Du mig benådat,
Att än jag solen skådat;
För nöd Du mig befriat
Och lif och hopp förnyat.

50

Jag kan ej rätt Dig lofva,
Dock bär jag fram min gåfva;
Den rökelse, jag gifver,

Min sång och suckan blifver.

Försmå ej det jag beder,
Du ser i hjertat neder
Och finner, att jag hafver
För Dig ej bättre gåfvor.

Ja värdes sjelf fullända
Ditt verk på mig och sända,
Den, som mig alla dagar
Hugsvalar och ledsagar.

10

De återstående två verserna äro i båda bearbetningarne oförändrade bibehållna.

Psalm af Stagnelius.

Vak upp min själ! att bära
Åt Skaparen hans ära,
Som dig, föryngrad åter,
Ur dvalan uppstå låter.

20

Hans engels sköld mig täckte,
Ej mörkret mig förskräckte,
Ej hemska midnattstimman,
Ej bleka norrskensstrimman.

Mitt barn, Han sade, hvila!
Dig skall ej öfverila
I mörkret någon våda,
Du dagens ljus skall skåda.

30

Det skedde. Dagen skickar
Sin helsning. Solen blickar,
Gud! till ditt barn, som beder,
Med hulda ögon neder.

Till Dig, i ljusets länder,
Jag lyfter själ och händer,
Och suckens rökverk brinner,
Och tårens perla rinner.

40

Min handling nådigt skåda;
Med styrka mig benåda,
Att, trogen Dina lagar,
Dem helga mina dagar.

För villor Du mig frede,
Och ordets lampa lede
Igenom tåredalen
Min väg till fröjdesalen.

50

*Profpsalmboken*¹.

I mörker höljs ej jorden mer,
Upp går nu solen klara;
Ny dag, o Gud, åt oss du ger
Ny nåd ej heller spara.

10 Ny nåd, ja nådens Herre Du,
Lys nåd uti vårt sinne,
Att, när det dagas ute nu,
Ej mörker rår derinne.

Ty bodde vi i solens hus
Och idel strålar såge,
Men hade icke Dig till ljus,
I dunkel natt vi låge.

20 Kom Du vår rätta solens dag,
Sänd af Ditt ljus en strimma,
Och synden i vår själ förtag,
Som är dess natt och dimma.

Du lifvets sol, i Christus här
Till verldens fröjd uppgången!
Kom lys för oss och blif oss när
Och tag vår kärlek fången.

30 Så vete vi, vår dag skall gå
I salig ro till ända,
Så vete vi, hvar tröst vi få,
Eh vad oss här må hända.

Nya Sv. Psalmboken.

Din klara sol går åter opp:
Jag tackar Dig min Gud!
Med kraft och mod och nyfödt hopp
Jag höjer glädjens ljud.

40 Din sol går opp för ond och god,
För alla, som för mig,
O må jag så, i tålmod
Och kärlek likna Dig.

O må jag ock med flit och dygd
Och måtta i begär
Än kunna glädjas i Ditt skygd,
Hvar dag, Du mig beskär.

50 Då skall jag trygg i råd och dåd
Till dig, o Fader! fly
Och än förnimma, att Din nåd
Är hvarje morgon ny.

¹ Gamla Psalmboken N:o 352.

I den bekanta psalmen: »Den signade dag», Gamla Ps.B. N:o 354, följer profpsalmboken nära oförändrad¹ den nya Svenska. Hos Stagnelius lyder samma psalm:

Sig gryningens silfver i rodnande glans
Förbyter och östern betäcker,
Och morgonen, prydd af sin himmelska krans,
Sin hjessa ur vågorna räcker.
Han fogeln till sånger och djuren till dans,
Till andakt menniskan väcker. 10

Så lärkan, som sväfvar i skyarnes höjd,
Förtjusing lyfter dess vingar!
Han dricker den svalkande morgonens fröjd,
Sin skapares ära han klingar.
Är menskan den enda i skapelsen röjd,
Den skapelsen tjusning ej bringar?

O minnoms den saliga morgonstund.
Som nåd och frälsning oss tydde! 20
Han tillog oss frid med sin rosenmund,
Och villor och skräckbilder flydde;
Ty Räddaren nedsteg ur englars förbund
Och lagen för stoftlifvet lydde.

Så skön öfver jorden en dag ej ler,
Så länge dess låga ej räcker,
Att blek han ej sjunker i vestern ner,
Att natten dess fackla ej släcker.
Så lyckan oss fåfängt sitt solsken ter,
Snart dödens natt oss betäcker. 30

Som trälen längtar att ropad bli
Af aftonens klockor till hvila,
Så bidar en kristen sin stund att bli fri,
Hur glad att timmarne ila.
Mot honom förhoppningens stjernor i
Den tysta skymningen smila.

Vi sluta med Profpsalmbokens nya N:o 379. 40

En vilnsnad fremling är jag här
I denna verlden vrånga,
Mitt lif en fattig fånges är,
Som räknar stunder långa;
I mörker, fruktan, nöd och band
Jag tänker på min faders land,
Dess ljus och fröjder många.

50

¹ En afvikelse, vi tro den enda, är karakteristisk. Wallin sjunger:

Men såsom en fogel mot himmelens höjd
Sig lyfter på lediga vingar etc.

Runeberg med gamla texten:

Dock liten fogel flyger i höjd,
Och vädret det lyfter hans vingar.

Visst kan ock här man skåda få
 Af dag en vänlig strimma;
 Visst kläds vårt fångahus också
 I blomster mången timma;
 Men denna fägring, detta ljus,
 De vore i min faders hus
 Som idel död och dimma.

10 Ej hugnar mensklig prakt min syn,
 Hur skär den än sig målar;
 När solen lyser klart i skyn,
 Och jorden gläds och prålar,
 Då tänker jag: Hur lefs det nu
 Uti min Faders boning ljuf,
 Uti hans anlets strålar?

20 O Fadershem, mot dig jag ser.
 Fast ej min blick dig hinner;
 Kort är den sorg mig jorden ger,
 Men lång när längtan brinner,
 När själen utan frid och ro
 Vill bort att hos sin Fader bo
 Och sig i bojor finner.

30 Kom sälla stund, kom mildt och fort,
 Då jag får hädanfara,
 Kom död och öppna mig din port
 Till lifvets himmel klara.
 Kom Jesu tag af nåd mig mot
 Och bed för mig vid Fadrens fot;
 Att jag får hemma vara.

OM FOLKSKOLANS ORGANISATION AF A. MEURMAN. SKRIFT PRISBE-
 LÖNAD AF K. F. HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPET. ÅBO 1857.

40 Författaren till denna ganska värderika skrift lär vara densamme,
 som under signaturen *A. M.* gjort sig så fördelaktigt känd genom ett
 antal artiklar i landets tidningar, senast genom flera sådane i Åbo
 Tidningar äfven rörande folkskolan.

Skriften har främst den stora förtjensten att gå tillbaka till princi-
 perna. Förf. söker sålunda visa, att folkets eget medvetna behof af
 folkskolan är den enda grund, hvarpå denna kan byggas, och han
 anser, att dess inrättning derföre bör blifva sådan, att behofvet
 erkännes och af skolan fylles.

50 Mot denna åsigt kan med skäl intet invändas. Men då Förf. endast
 i skolundervisningens praktiska, för jordbruket beräknade rigtning ser
 vilkoret för ett sådant erkännande och för skolans mot behofvet
 svarande verksamhet, är detta ett blott antagande, som på goda
 grunder kan bestridas. Ett praktiskt lif fordrar väl en på praktiken
 rigtad undervisning; och en sådan undervisning har utan tvifvel bästa
 utsigt för sig, att erkännas för behöflig och kunna motsvara behofvet.
 Men menniskan lefver icke blott af bröd; och det kan äfven jordbru-
 karen bringas att erkänna.

Den konsekvens, Förf. vidare drager, är, att endast rena landt-

bruksskolor äro behöfliga och behovet motsvarande. Förf. kallar dem väl icke så, men de skolor han föreslår, äro i sjelfva verket sådane, namnet må finnas eller icke. Af de grundsatser, från hvilka han utgår, följer det också klart, att inga andra skolor duga; och han kan konsekvent icke i folkskolan intränga något annat undervisningsämne än detta. Ty det öfriga *behöfves icke*, kan enligt hans åsigt icke af folket sjelft för behöfligt erkännas, står således icke på folkskolans grund.

En religiös ifrare kunde, medgifvande den sats, från hvilken Förf. utgår, säga: religionskunskap är det för menniskan (äfven för jordbrukaren) egentligen behöfliga, hvaraf alltså folket främst, ja ensamt måste känna behof, och som ensamt kan motsvara behovet af en folkskola. Och denna ensidighet torde, såsom den verkligen förtjenar det, få flera röster för sig, än den förra af Förf. hyllade.

Vår åsigt skulle vara den, att intet menskligt förnuft kan utgrunda, hvarföre folkskolan skall byggas på en princip, den lärda skolan på en annan, handelsskolan på en tredje och så i oändlighet. Skolor, så vidt vi veta, äro till, för att föra lärjungarne till intellektuel bildning, bereda dem förmåga att vinna den genom meddelande af kunskapens elementer. Folkskolan kan icke härifrån göra något undantag. Hvad som skiljer den från den lärda skolan, är lärjungarnes mindre bildning från hemmet och undervisningstidens korthet; hvarföre undervisningen så bör inrättas, att lärjungen på den korta tiden kommer till samma resultat, som i lärda skolan på den långa, till förmåga att vinna intellektuel bildning.

En annan sak är tillämpningsskolan, som meddelar kunskap i det valda yrket, men hvilken, om den har något värde, redan förutsätter den genom elementarskolbildningen vunna förmågan. Landtbruksskolor t. ex., i hvilka lärjungen utom plöja, smida m. m. *par principe* icke får lära sig annat än skrifva och räkna, äro af landtpatronerna uppfunna inrättningar, för att skaffa dem billigt aflönta men användbara drengar. Sådana skolor böra åtminstone icke af staten och af patriotiskt sinnade män understödjas. Det är visst icke orätt, att den, som icke har tillfälle lära annat, åtminstone får lära hjälpligen skrifva och räkna. Men principen, att i skolan intet annat får läras, ehuru tid och tillfälle dertill finnes, är de Amerikanska slafherrarnes princip för slafvarnes undervisande.

En annan sak är det också, att undervisning i ämnen, som angå det blifvande lefnadsyrket, utgör ett tjenligt medel för vinnande af folkskolans ändamål. Lärjungen måste nemligen intresseras af att lära känna grunderna för, hvad som dagligen tilldrager sig inför hans ögon, sättet, på hvilket yrket i andra länder och på andra orter bedrifves m. m., äfvensom han vid dessa ämnen i sin erfarenhet har en fast utgångspunkt, som gör det honom lättare att fatta, hvad han läser, och hvad honom muntligen meddelas. Han kan derföre i detta ämne kanske lättare än i något annat komma till förmåga, att på egen hand förvärfva sig insigt och bildning.

Men folket, menar Herr Meurman, skall icke intressera sig för skolor, som hafva detta allmänna syftemål, intellektuel bildning; ty folket känner icke behovet, inser icke »nyttan» deraf. Huru det än förhåller sig med medvetandet om nyttan, men erfarenheten talar emot Herr Meurman's påstående. I städerna äro vanligen skolorna öfverfulla, elementarskolor, pedagogier, vixelundervisningsskolor, småbarnsskolor, hvilket namn de än må föra. I dem läres vanligen icke något yrke – om man undantager handarbetet i flickskolorna – men föräldrarne synas temligen allmänt vara af den tanken, att skolundervisnin-

gen gör deras barn gagn. Det är högst troligt, som Hr M. säger, att om den lärda skolkursen icke skulle föra till tjänster och löner, dessa skolor skulle vara jämförelsevis litet besökta. Beklagligen visa sig ofta s. k. bildade föräldrar häri stå efter de obildade, att de för sina barn begära icke kunskaper och bildning, utan bröd, titlar, ordnar m. m. Nya skolordningen i landet har också vid dessa skolor infört undervisningen för yrket och nyttan som princip. Men så förtviflad är ställningen icke, att icke äfven bland de bildade bildningen i och för sig skulle ega vänner, och föräldrar finnas, hvilka söka den för sina barn. Fruntimmersskolorna föra icke till tjänster. Visserligen spelar äfven vid dem föräldrarnes beräkningar och fåfänga sitt spel; förnämliga »partier» för flickorna stå ofta i fonden. Men vi skulle tro, att ganska många undantag gifvas, och att t. o. m. föräldrar finnas, som beklaga, att undervisningen i dessa skolor mycket är beräknad på skenet. Men det är egentligen folkskolorna i städerna, som vittna mot Hr M:s antagande, att folket icke skulle känna behof af skolor, som icke direkt afse brödnyttan.

Visserligen fordras det redan någon grad af bildning hos föräldrarne, för att värdera den intellektuella bildningen för barnen. Denna bildningsgrad finnes säkert icke allmänt hos vårt lands allmoge; men den finnes säkert hos flera eller färre på de flesta orter. Derom vittnar erfarenheten, att allmogen flerstädes sjelf inrättat skolor, att från de flesta orter önskan att erhålla sådana blifvit offentligen uttalad, att mången bonde skickar sina söner till stadsskolorna. Skolor kunna väl inrättas sådana, att de nedslå den förhandenvarande hågen att ega dem. Men att detta måste inträffa, om skolorna icke göras till landtbruksskolor, kunna vi icke inse. Förf:s sats: »utgående från en materiel grund, bör folkskolan leda sin undervisning till andlig bildning. Det är en i tingens natur djupt grundad ordning» – det är denna sats, som utgör den falska grund, hvarpå han bygger. Teori och erfarenhet bevisa, att den är falsk. Det är ganska riktigt, att menskliga vetandet historiskt utgår från sinnlig erfarenhet; men det är icke i den, utan i menskliga andens sjelfmedvetande vetandet har sin grund; hvarföre också ingen vetenskap börjar från den sinnliga åskådningen, utan från abstrakta, allmänna satser. Likaså är det riktigt, att ett folk först måste hafva sin lekamliga bergning och egna eftertanke och ansträngningar åt denna, förrän det kan söka vetandet i och för sig. Men redan familjen måste ega den intellektuella bildningen förrän bergningen; och ingen människa tänker på att först lära ett barn förvärfva och föda sig. Skall undervisningen börja härmed, vore det bättre att lära barnet med naglarne upprifva jorden, än lära det *a b c*. Och det är dock mycket mera än *a b c* ett barn får lära och måste lära, förrän det ens fattar, att människan måste arbeta, för att äta. Men folkskolan, så vidt vi veta, är till för barnundervisningen, icke för att låta folket i den repetera sin historiska utveckling. Också är denna öfvertygelse fast rotad i alla stånd, att det vetande, som främst skall begäras, är vetande om Gud, människan och världen, icke insigt i något yrke. Det är också säkert, att Förf. bland den Finska allmogen skall träffa mera håg för detta vetande än för vetande om jordbruket. Önskvärdt är det, att hågen för ett förbättradt jordbruk och insigten deri må tillvexa. Men vare de tider ännu långt hädan, då allmänna undervisningen i landet, rotande sig i »tingens natur», kommer att »utgå från en materiel grund», d. ä. från det vetande, som afser lekamlig bergning, och då den materiella nyttan blir det motiv, som förer ungdomen till landets bildningsanstalter.

Vi beklaga också, att Förf. uttalat sin mening i så sväfvande fraser som den, att »folkskolans pensum» vore »hjärtats håg till förädling och moralisk sjelfständighet.» Teorier för folkskolan och skolan i allmänhet har man af detta slag för godt köp; och det är dock otroligt, huru upphöjd den åsigt visar sig, som gör hjertats förädling till skolans ändamål. Huru litet den vackra frasen äfven hos Förf. har att betyda, synes af den princip, han uppställer för folkskolan. Ty kan väl »hjärtats håg till förädling och moralisk sjelfständighet» väntas af en undervisning, hvars bevekelsegrund är omtanken för lekamlig bergning, den materiela nyttan.

10

Väl hörer det icke till det rent omöjliga, att tillvägabrinda en eller flera landtbruksskolor i hvarje församling i landet. Men ingen lärar dock anse, att det kan ske så i hast, att icke något sekel behöfves, förrän allmänna bildningen och allmänna välståndet äro mäktiga af en sådan ansträngning. Skola icke andra folkskolor inrättas, än sådana, som ega jord och rationelt jordbruk, så måste deras antal ännu länge blifva ganska ringa.

Bland detaljförslag i afhandlingen fästa vi läsarens uppmärksamhet vid yrkandet, att folkskollärarene, tagne ur bondeståndet, böra tillsättas till befattningen för kortare tid, t. ex. för fem år. Hvad härigenom åsyftas, är, att dessa lärare icke skola blifva skrala »herrar», utan återgå till jordbrukareklassen och blifva upplysta bönder. Ehuru förhållandet synes blifva föga förmonligt för det föreslagna jordbruket vid skolorna, anse vi för vår del åsigten vara väl grundad och för ett synnerligen lyckligt grepp af Författaren. Genom en sådan ordning skola alltid friska lärarekrafter för skolan vinnas, skall det blifva lätt att aflägsna odugliga lärare, och all omsorg för lärarens pensionerande försvinna. Att förslaget förutsätter, att lärareseminarierna tillika skola vara landtbruksskolor, inses lätt, emedan endast sålunda folkskolläraren kan göras duglig att åter öfvergå till jordbruket. Genom kostnadsfri undervisning och kanske stipendier vid seminarierna kunde eleverna förbindas, att i fem år tjenstgöra som folkskollärare eller att återbetala omkostnaden för sin erhållna bildning.

20

30

Vår från Förf:s afvikande åsigt angående principen för folkskolan har icke hindrat oss finna, att afhandlingen är lärorik, författad med en föga vanlig talang, och framför allt vittnar om en värma för sak, som är lika sällsynt. Finska Hushållningssällskapet torde sällan få anledning, att med sitt pris utmärka någon mera förtjenstfull skrift. Vi böra också till undvikande af missförstånd tillägga, att det endast är mot principen vi vändt vår talan. Förf. förhindras icke af den, att för folkskolan yrka på en allmänt bildande undervisning. Att »lära läsa och förstå bok» anser han för dess speciela undervisningsämne. Och den läsning, som härtill skall föra, grupperar Förf. i tre klasser: »1:o Guds uppenbarelse till människans salighet (Religion, Religions- och Kyrkohistoria); 2:o Guds uppenbarelse i styrandet af människornas öden (Allmän historia); 3:o Guds uppenbarelse i naturen (Vextläran, Kraftlära, Verldsbyggnadslära) eller andra af naturvetenskapens underafdelningar.» Lärjungen skall läras »i hvarje kunskapsämne ytterst finna Gud» – »utom i dem, som hafva afseende endast på detta lifvets praktiska ändamål.» Sistanförda vidunderliga undantag sammanhänga med Förf:s förvända princip. Eller skall väl människan finna Gud i stenen, men icke i sitt eget görande och låtande? Och hvad är då allmän historia? Har jordbruket i den ingen plats?

40

50

Såsom ett bihang till Hr Meurmans afhandling kunna vi anmäla:

KEJSERLIGA FINSKA HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPETS HANDLINGAR. 4:E TOM. 2:A HÄFTET. ÅBO 1857.

Häftet innehåller utom Herr Meurmans prisbelönda afhandling på några sidor: »Exposition af väfnader i Åbo», på än färre: »Finsk skiffer» och slutligen en lång förteckning på Sällskapets ledamöter den 1 Nov. 1856. Vi vilja icke härmed säga, att de två notiserna äro värdelösa. Men bra magert tager sig häftet ut, om man afräknar den särskildt tryckta prisskriften.

10

J. V. S.

23 TRÅKIG POLEMIK.

Litteraturblad n:o 8, augusti 1857

Vi hafva icke bort vägra ofvanstående lilla diatrib en plats i bladet, ehuru önskligt varit, att den gifvit bidrag till upplysande af den sak, hvarom dess titel talar, icke blott luft åt en sårad fåfänga.

20

Om det endast vore medgifvandet, att Förf:s resonnement om grundskattens i Finland kapitaliserande är ett exempel, icke ett förslag, som af oss begäres, äro vi dertill så villige som skyldige. Vår reservation vänder sig således icke mot förslaget utan mot exemplet, emedan detta är taget ur eget lands förhållanden och framträder med pretension, att framställa en önskvärd reform – diverse konsiderationer vid dess genomförande oberäknade.

30

Vi erinra också, att vi icke påstått Förf. hafva framställt något reformförslag. Våra ord äro, att det vid andra meddelanden till bladet icke inträffat: »att det skulle angått bestående förhållanden i eget land och inneburit förslag till någon reform i dessa.» Men Hr E. B:s meddelande angår sådane förhållanden och »*innebär*» förslag till reform.

Detta var hufvudsak. I förbigående anmärkte vi, att Förf:s försökta bevisning för den bestående jordskattens egenskap, att nedtrycka produktionen, icke tål någon granskning. Ty Förf. bevisar icke, hvad som borde bevisas. Bevisningen att beskattning fördyrar produktionen ansågo vi för öfverflödig. »Att all beskattning gör produktionen dyrare, erkännes lätt utan allt bevis,» taga vi oss friheten vidhålla.

40

Ty hufvudfrågan gällde den *gamla* jordskattens lämplighet, dess företräden eller olägenheter i jemförelse med annan beskattning. Vi ville icke tillmäta oss insigt att deröfver afgöra. De författare, Hr E. B. anför, – och många före dem – lägga vigten derpå, att nuvarande egaren icke för jorden betalt det kapital, som räntan till kronan representerar. Ingen nekar, att innehafvaren vid den tid, skatten pålades, gått samma kapital förlustig. Hr E. B. lemnar den frågan, och genom ett lätt hocus pocus vänder han sig till den ställning, »hvari jordbrukaren försättes efter påläggandet af en ny grundskatt» – för att fäktas mot väderqvarnar och bevisa, att den »nya» skatten höjer produktionskostnaden.

50

Vi hafva alltså icke, såsom Hr E. B. vill inbilla läsaren, i vår okunnighet ansett skatt på kapitalet och skatt på konsumtionen lika, eller bådas kapitalisering för lika görlig sak. Vi hafva endast sagt, att det är lika klart, att en *ny* skatt på jorden fördyrar produktionen af jordbruksalstren, som skatten på en råvara fabrikatet, personela utskylderna all produktion öfverhufvud o. s. v. Hr E. B. tillåter sig en